

Valtakunnallinen työpajayhdistys ry
toiminnanjohtaja Mari Ahonen-Walker
Asemapäällikönkatu 1
00520 Helsinki
puh. 010 279 2720
tyopajayhdistys@tpy.fi

5120/2014

18.2.2015

Lausunto Sosiaalihuollon työelämäosallisuutta selvittäneen työryhmän loppuraportista

Valtakunnallinen työpajayhdistys ry (TPY) kiittää sosiaali- ja terveysministeriötä mahdollisuudesta lausua työryhmän loppuraportista (STM raportteja ja muistioita 2014:32) 19.2.2015 mennessä.

Työryhmän työ liittyy useisiin vireillä oleviin suuriin lakimuutoksiin sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä työllisyyden hoidossa. Työryhmän esittämän uudistuksen keskeisenä tavoitteena on heikossa työmarkkina-
asemassa olevien henkilöiden työelämävalmiuksien, toimintakyvyn ja osallisuuden edistäminen sekä syrjäytymisen torjunta. Ryhmä esittää sosiaalihuoltolain (710/1982), kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977), vammaispalvelulain(380/1987) sekä kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain (189/2001) työelämäosallisuutta tukevien kokonaisuuksien yhdistämistä yhdeksi kokonaisuudeksi, *laiksi heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden sosiaalisesta kuntoutuksesta*.

Työryhmän tuli työssään huomioida myös käynnissä olevat keskeiset politiikkaohjelmat. Tämä laventaa esityksen kohderyhmää molempiin suuntiin eli osan palvelusta tulee jatkossa suuntautua aiempaa paremmin kohti avoimia työmarkkinoita ja palkkatyötä, mutta toisaalta palveluiden täytyy nykyistä vahvemmin huomioida myös ne henkilöt, joilla ei ole todellista mahdollisuutta työllistyä avoimille työmarkkinoille. Työryhmä katsoo sosiaalihuollon roolina olevan heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden sosiaalisen kuntoutuksen ja esittää sen jakamista kahteen; *työelämävalmiuksia edistävään sosiaaliseen kuntoutukseen sekä osallisuutta edistävään sosiaaliseen kuntoutukseen*.

Sosiaalihuollon ja TE-hallinnon toimien yhteensovittaminen

Uudistuksen tavoitteena on turvata heikossa työmarkkina-asemassa oleville henkilöille yksilöllisiin tarpeisiin perustuvien palveluiden kokonaisuus, jota ei lähtökohtaisesti määritä asiakkaan mahdollinen vamma tai työttömyyden kesto. Uudistuksella pyritään estämään asiakkaiden putoaminen sosiaalihuollon lakien väliin jääville katvealueille, yhdenmukaistamaan palveluita ja asiakkaan niistä saamia korvauksia sekä selventämään palveluiden järjestämisedellytyksiä.

TPY pitää palveluiden joustavoittamista ja tarvelähtöisyyttä sekä yhdenvertaisuuden lisäämistä kannatettavina ja oikeansuuntaisina uudistuksina. TPY huomauttaa kuitenkin, että sosiaalisen kuntoutuksen yhteensovittaminen TE-hallinnon palveluita ohjaavan lainsäädännön kanssa on tärkeää. Esityksessä tuodaan useaan otteeseen esiin TE-hallinnon tarjoamien työllistymistä edistävien palveluiden ensisijaisuutta suhteessa sosiaaliseen kuntoutukseen. Kuitenkin suurella osalla TE-palveluista on joko

lakisääteinen tai viranomaisohjeella määritelty asiakkuuskriteeri, joka voi olla työttömyyden kesto tai muu seikka. TPY pitää mahdollisena, että jatkossakin osa TE-hallinnon asiakkaista ohjautuu tästä syytä työelämävalmiuksia edistävään sosiaaliseen kuntoutuksen, vaikka he eivät tosiasiallisesti olisikaan näiden palveluiden tarpeessa. Näin esityksen toimenpiteiden toissijaisuus ja esityksen pyrkimys tehdä eroa ilman ansiotarkoitusta suoritettavien ja muiden työllistymistä edistävien palveluiden välillä vesittyy.

Monialainen yhteistyö sosiaalisessa kuntoutuksessa

Työryhmän esitys asettaa uudenlaisia vaatimuksia sekä toiminnan rahoitukselle ja muulle resursoinnille että toiminnassa mukana olevan henkilöstön osaamiselle ja toimintatavoille. TPY katsoo, että esityksen kirjauksia yhteistyöodotuksista ja ammattipätevyyksiin kohdistuvista vaatimuksista tulisi tarkastella uudestaan. Työryhmän linjauksissa ja esityksessä mainitaan useamman kerran työ- ja elinkeinohallinnon, kunnan ja Kansaneläkelaitoksen yhdessä muodostaman työllistymistä edistävän monialaisen yhteispalvelun olevan vastuussa monialaista tukea tarvitsevien työttömien työllistymisen edistämisestä. Yhteispalveluun on kuitenkin tietyt, tiukat työttömyyden kestoon liittyvät kriteerit, jotka sulkevat osan monialaista tukea tarvitsevistä kokonaan palveluiden ulkopuolelle. TPY huomauttaa myös, että nuorisotoimi mainitaan yhteistyötahona työryhmän alkuvaiheen linjauksissa, mutta itse lakiluonnoksessa tai sen tarkemmissa perusteluissa taho ei tule lainkaan esiin.

Nuorisotyöstä etenkin nuorten työpajatoiminta, erityisesti matalan kynnyksen starttivalmennus, sekä etsivä nuorisotyö ovat tärkeitä sosiaalisen kuntoutuksen yhteistyötahoja ja toteuttajia. Etsivä nuorisotyö on keskeinen toimija tukea tarvitsevien nuorten palveluihin saattamiseksi. Monessa tapauksessa etsivä nuorisotyöntekijä myös koordinoi monialaista tukea tarvitsevan nuoren palveluita. Työpajojen starttivalmennus vastaa kaikkein heikoimmassa asemassa olevien ihmisten yksilöllisiin kuntoutuksellisiin tarpeisiin. Starttivalmennus perustuu kokonaisvaltaiselle, toiminnalliselle ja arkiympäristössä tapahtuvalle työskentelylle. Valmentautujan kanssa työskennellään tavoitteellisesti ja hänelle tarjotaan sekä yksilöllistä että vuorovaikutussuhteita tukevaa yksilö- ja ryhmämuotoista valmennusta. Valmentautujan arjen- ja elämäntilanteen lisäksi tuetaan monialaisen verkoston työtä sekä valmentautujan kiinnittymistä esimerkiksi päihde- ja/tai mielenterveyspalveluihin. Työpajatoiminta ja etsivä nuorisotyö tulee siis nostaa näkyviksi sosiaalisen kuntoutuksen yhteistyötahoiksi.

Raportissa todetaan, että henkilöstön riittävä koulutus ja ammatillinen osaamisen edistävät asiakkaiden oikeuksia ja varmistavat palveluiden laatua. Esityksessä todetaan edelleen, että sosiaalisen kuntoutuksen palveluihin liittyisi aina sosiaalihuollon tai kuntoutuksen ammattilaisen tuki. TPY näkee, ettei tarjottua kuntoutuksellista tukea tule lähtökohtaisesti irrottaa toiminnasta. TPY korostaa, ettei ammattirajasta pidä tehdä myöskään liian kapeaksi, vaan pyrkiä monialaiseen yhteistyöhön jo palveluja tuottaessa. Esimerkiksi työpajatoiminnassa toteutettavan yksilövalmennuksen noin 430 työntekijästä yli 75 % on korkeakoulutettuja. Sosiaalialan ammattilaisiin kuuluvien sosionomien ohella muita merkittäviä ryhmiä ovat yhteisöpedagogit (AMK) sekä myös terveyden-/sairaanhoitajat (AMK). Olisi lyhytnäköistä rajata mittava joukko osaajia sosiaalisen kuntoutuksen ammatilliselle ulkokehälle.

Työryhmän esityksessä jää kokonaisuudessaan huomiotta myös 3. sektorin rooli mahdollisena palveluntuottajana ja yhteistyötahona, mutta myös osallisuutta tukevan sosiaalisen kuntoutuksen sekä vapaaehtoistyön toimintaympäristönä. Perusteluosassa todetaan myös, että aloite sosiaalisen kuntoutuksen palveluihin ohjautumisesta voisi tulla myös muilta tahoilta kuin kunnan sosiaalityöstä, työ- ja elinkeinoviranomaiselta tai asiakkaalta itseltään. Varsinaisessa esityksessä tämä ei tule esiin.

Osallisuutta tukeva sosiaalinen kuntoutus

Esityksen 6 §:ssä esitellään osallisuutta edistävä sosiaalinen kuntoutus. Esityksen mukaan osallisuutta tukevaa sosiaalista kuntoutusta järjestettäisiin heikossa työmarkkina-asemassa oleville sosiaalihuollon asiakkaille, joilla ei olisi tosiasiallisia mahdollisuuksia työllistyä avoimille työmarkkinoille. TPY pitää palvelua perusteltuna, sillä hyvin järjestettynä se lisää heikossa asemassa olevien sosiaalista toimintakykyä ja osallisuutta. TPY kuitenkin kysyy, kuinka realistista toiminnan laajamittainen toteutuminen nykyisenkaltaisessa taloudellisessa tilanteessa on, kun toiminnan toteuttamisesta ei synny kunnalle samanlaista taloudellista etua kuin työelämävalmiuksia edistävästä sosiaalisesta kuntoutuksesta, eikä asiakkaallekaan osoiteta erityisiä kannustimia. Toteutetun toiminnan tulisi kuitenkin olla laadukasta ja kehittyvää, eikä se saisi muodostaa palvelullista pussinperää, josta ulospääsy on käytännössä mahdotonta.

Muita huomioita

TPY pitää hyvänä, että sekä ilman ansiotarkoitusta suoritettavia työtehtäviä (aiemmin työtoiminta) että niihin liitettäviä kuntoutuksellisia elementtejä tarkastellaan. Nykyinen laki kuntouttavasta työtoiminnasta on näiltä osin monitulkintainen. Julkisten työvoimapalveluiden ja esityksessä kuvattujen sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden välinen ero syntyy juuri näistä ominaisuuksista, ja erojen tulee olla osoitettavia. Esityksen taustoituksessa erityisesti yrityksissä toteutettu nk. avotyö ei-työsuhteisena palkattomana työmuotona nähdään erittäin ongelmallisena, mutta toisaalta varsinaisessa esityksessä työelämävalmiuksia edistävää sosiaalista kuntoutusta voitaisiin jatkossa toteuttaa myös kaikissa yrityksissä. Kuinka työelämävalmiuksia edistävän sosiaalisen kuntoutuksen toteutusta yrityksissä voidaan perustella, kun asiaa varten perustetuissa yksiköissä tulee osin pudottaa työtehtävien vaativuutta ja toisaalta niiden henkilökuntaan kohdistuvia ammattitaitovaatimuksia lisätään? Paikataanko tällä toimella mahdollisesti julkisesta työvoima- ja yrityspalvelulaista poistetun työharjoittelun työllistymistä edistäviin palveluihin jättämää aukkoa?

TPY kiinnittää huomiota myös palveluun ohjautuvan asiakkaan asemaan. Asiakkaan ohjautuminen sosiaalisessa kuntoutuksessa tulee esityksen mukaan perustua yksilölliseen palvelutarvearvioon. Esityksen mukaan palvelutarvearvio tehdään mahdollisimman pitkälle yhdessä asiakkaan ja muiden tarvittavien toimijoiden kanssa. TPY pitää tärkeänä asiakkaan osallisuutta palvelutarvearviossa ja aitoa mahdollisuutta vaikuttaa itselleen parhaiten soveltuvien palveluiden määrittelyyn. Jos asiakkaalla ei ole aitoa valinnanmahdollisuutta ennen suunnitelman allekirjoittamista, kuinka aidosti asiakaslähtöisenä palvelua voidaan pitää?

Esityksen mukaan työelämävalmiuksia edistävässä sosiaalisessa kuntoutuksessa ei lähtökohtaisesti maksettaisi erillisiä matkakustannusten korvauksia, vaan ne sisältyisivät 9€ kulukorvaukseen. Tämä olisi heikennys nykyisessä kuntouttavassa työtoiminnassa olevien henkilöiden tilanteeseen. Esityksen mukaan osallisuutta edistävään sosiaaliseen kuntoutukseen osallistuvalla henkilöllä voidaan korvata tarvittaessa matkakustannukset toimeentulotukena halvimman matkustustavan mukaisesti. Tällä halutaan varmistaa se, että asiakkaan osallistuminen osallisuutta edistävään sosiaaliseen kuntoutukseen ja toimintaan ei vaarantuisi hänen taloudellisen tilanteensa takia.